

УДК 343.35

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2023.19.281121>

Ю. П. Степанова,
кандидатка юридичних наук,
старша дослідниця,
заступниця начальника науково-
дослідного відділу,
Національна академія Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ПРАЦІВНИКІВ ДПСУ ВІД ПРОТИПРАВНИХ ПОСЯГАНЬ, ВЧИНЕНИХ У ЗВ'ЯЗКУ З ЇХ СЛУЖБОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Анотація. У статті досліджено правові підстави кримінально-правового захисту військовослужбовців та працівників ДПСУ від протиправних посягань, вчинених у зв'язку з їх службовою діяльністю та особливості правозастосовної діяльності у цій сфері. Проведено аналіз норм законодавства про кримінальну відповідальність, національної судової практики та рішень ЄСПЛ щодо забезпечення прикордонників ДПСУ від протиправних посягань, вчинених у зв'язку з їх службовою діяльністю. Звернено увагу на особливості правового статусу співробітників ДПСУ як військовослужбовців та як працівників ДПСУ, яких водночас слід визнавати працівниками правоохоронного органу та враховувати це при кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з протиправними посяганнями на них. Сформовано поняття кримінально-правового захисту військовослужбовців та працівників ДПСУ. Визначено, що військовослужбовці та працівники ДПСУ є спеціальними потерпілими в низці кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, встановленого порядку несення військової служби та проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, вчинених у зв'язку з їх службовою діяльністю. На підставі низки критеріїв проведено класифікацію кримінальних правопорушень, пов'язаних з посяганнями проти військовослужбовців та працівників ДПСУ. Визначено норми Загальної частини КК України, спрямовані на підвищення захисту військовослужбовців та працівників правоохоронних органів. Аргументовано зобов'язання держави забезпечити належну правову регламентацію службової діяльності та високий рівень підготовки правоохоронців.

Ключові слова: кримінально-правовий захист, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, потерпілий, Державна прикордонна служба України.

Постановка проблеми. Виконання функцій держави, які покладаються на окремі державні органи, пов'язане із підвищеною небезпекою для їх працівників. Більшою мірою це стосується тих органів, які виконують контрольно-наглядові, оборонні функції, здійснюють кримінальну процесуальну діяльність (у тому числі, й оперативно-розшукові дії). До останніх належить Державна прикордонна служба України (далі – ДПС України). Покладання на ДПС України функцій охорони державного кордону, здійснення прикордонного контролю, розвідувальної та оперативно-розшукової діяльності, участі у протидії окремим видам кримінальної делінквентності¹ зумовлює потребу в кримінально-правовому захисті військовослужбовців та працівників ДПСУ від можливих посягань, вчинених у зв'язку з їх службовою діяльністю, оскільки під час службової діяльності військовослужбовців та працівників ДПСУ виникають реальні загрози їх життю та здоров'ю, що веде до зниження рівня функціональної спроможності правоохоронного органу.

Особливо актуалізувались ці загрози під час війни. Так, упродовж 2022 року було порушено 475 кримінальних проваджень за вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) (у 2021 році – 819); 19 – за умисне знищення майна (ст. 347 КК України) (у 2021 – 14); 38 – посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України) (у 2021 – 26); 53 – захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК України)² (у 2021 – 0³). Однак наведена статистика неповна з огляду на значний рівень латентності кримінальних

---

¹ Закон України «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 року № 661-IV. ст. 2. URL: <http://surl.li/vabv>.

² Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року / Статистика / Діяльність / Офіс генерального прокурора: веб-сайт. URL: <http://surl.li/bnzkm>.

³ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року / Статистика / Діяльність / Офіс генерального прокурора: веб-сайт. URL: <http://surl.li/bnzkm>.

правопорушень цього виду⁴. Охоронці правопорядку нерідко стають об'єктом посягань загарбників як представники української держави. Так, за інформацією Херсонської обласної прокуратури, з 24 лютого по 31 жовтня 2022 року військовими формуваннями і окупаційною адміністрацією російської федерації було викрадено 613 людей з Херсонської області, з них 43 правоохоронця⁵. Неодноразово отримуємо інформацію про катування та вбивства правоохоронців на тимчасово окупованих територіях та під час їх перебування в полоні⁶. Через це кримінально-правовий захист особового складу ДПСУ набуває особливого значення.

Аналіз положень КК України дає підстави стверджувати, що законодавець передбачив кримінально-правову охорону професійної діяльності прикордонників, однак її засади мають певні особливості з огляду на правовий статус персоналу ДПСУ як працівників правоохоронного органу та як військовослужбовців, що необхідно враховувати при кваліфікації відповідних кримінальних правопорушень. Окрім того, залишаються окремі прогалини в законодавстві щодо кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності в цілому, що впливає і на ступінь кримінально-правового захисту персоналу ДПСУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінально-правового захисту персоналу ДПСУ вивчалось в межах досліджень кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади в цілому та авторитету правоохоронних органів, зокрема. Важливими у цій

---

⁴ Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. С. 28. URL: <http://surl.li/erkbo>.

⁵ Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо додержання прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України за період 24 лютого – 31 жовтня 2022 року / Щорічні та спеціальні доповіді / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: веб-сайт. С. 58 URL: <http://surl.li/ejyer>.

⁶ Заява: ООН повідомляє про поширені випадки насильства та катувань військовополонених упродовж більш ніж восьми місяців російського збройного нападу на Україну та загострення бойових дій / ООН Україна: веб-сайт. URL: <http://surl.li/erkbk>; Ямельська Х. Ю. Злочини катування під час збройного конфлікту росії проти України: міжнародний гуманітарний аспект / Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <http://surl.li/erkbe>.

сфері є наукові праці Гусарова С. М., Давидович І. І., Кузнецова В. В.⁷, Микитюка М. А., Осадчого В. І.⁸, Сийплові М. В.⁹, Титаренка О. О. та ін., які закладають підвалини розуміння кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності. Дослідження зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони прав працівників правоохоронних органів здійснювали Беленок В. П.¹⁰, Гуренко Д. Ю., Мирошніченко А. К. Конструкції складів окремих кримінальних правопорушень проти працівників правоохоронних органів досліджували Бойко А. В., Залялова І. М.¹¹, Владимиренко С. В., Горбунов В. А., Ізай І. М., Комарницький М. М., Кондратов В. Г., Крибят'єв О. О., Чайка В. О., Чуб І. М. та ін.

Водночас залишаються малодослідженими питання дії норм Загальної частини КК України у цій сфері. Окрім того спеціальних наукових досліджень кримінально-правового захисту прикордонників від протиправних посягань досі не проводилось.

З огляду на сказане, **метою статті** є дослідження правових підстав кримінально-правового захисту військовослужбовців та працівників ДПСУ від протиправних посягань, вчинених у зв'язку з їх службовою діяльністю та особливостей правозастосовної діяльності у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Хоча законодавство не містить поняття «кримінально-правовий захист», однак у науковій літературі воно широко використовується¹² для означення усіх аспектів кримінальної

---

⁷ Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона авторитету Управління державної охорони України: до постановки питання. *Вісник кримінального судочинства*, 2019. № 4. С. 79–88. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2019_KUZNETSOV.pdf.

⁸ Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 336 с.

⁹ Сийплові М. М. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні: монографія. Харків: Панов, 2019. 614 с.

¹⁰ Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. 353 с. URL: <http://surl.li/erkbo>.

¹¹ Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Донецьк, 2006. 186 с.

¹² Сийплові М. М. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні: монографія. Харків: Панов, 2019. 614 с.; Бандурка І. О. Кримінально-правовий захист дитинства в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 33 с.

відповідальності за кримінальні правопорушення в цілому та у певній сфері. Водночас у деяких працях кримінально-правовий захист не обмежується дією законодавства про кримінальну відповідальність. Під ним розуміють також норми матеріального і процесуального права, конвенційні зобов'язання та міжнародні стандарти, методологічні підходи до розслідування та розгляду справ у суді¹³.

Видається, що другий підхід охоплює питання, які виходять за межі поняття «кримінально-правовий захист». Вони є предметом «правового захисту від кримінальних правопорушень». Тому, схиляючись до першого підходу, уточнимо необхідність доповнити його урахуванням судової практики. Таким чином, можемо визначити **кримінально-правовий захист прикордонників** як нормативно закріплене зобов'язання держави захистити права військовослужбовців та працівників ДПСУ від кримінально-протиправних посягань. Воно ґрунтується на сукупності норм законодавства про кримінальну відповідальність, що визначають кримінально-правові заходи та підстави їх застосування за посягання на військовослужбовців та працівників ДПСУ. Реалізується це державне зобов'язання у судовій практиці ЄСПЛ, Конституційного Суду України, та судів загальної юрисдикції.

Зазначимо, що законодавство про кримінальну відповідальність забезпечує охорону прав і свобод кожного військовослужбовця чи працівника ДПСУ, як і будь-якої людини і громадянина (ст. 1 КК України). Однак, окрім загальних норм, закріплених в Особливій частині КК України, зокрема, у Розділах II, VI та ін., передбачено й певні особливості кримінальної відповідальності за посягання на представників органів державної влади та їх близьких родичів, вчинених у зв'язку з їх службовою діяльністю.

---

¹³ Кримінально-правовий захист професійної діяльності журналістів. Варіативна частина посібника для суддів. 126 с. URL: <https://rm.coe.int/manual-interagency-journalists-11-10-prnt/1680a42032>.

Досліджуючи питання кримінально-правового захисту прикордонників, слід конкретизувати ту категорію осіб, на яку він поширюється. Мова йде про захист особового складу ДПСУ, до якого входять військовослужбовці та працівники ДПСУ (ч. 1 ст. 14 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»). Загальна чисельність ДПСУ становить 60 000 осіб, у тому числі 52 000 військовослужбовців та 8 000 працівників (ст. 6 зазначеного Закону)¹⁴.

Однак, як звертає увагу В. В. Половніков, в п. 11 Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України згадуються військовослужбовці, державні службовці та працівники апарату АДПСУ та органів ДПСУ¹⁵. Такий підхід не узгоджується із базовим Законом, однак видається, що укладачі Положення виокремили державних службовців як різновид працівників ДПСУ.

У кримінально-правовому аспекті статус військовослужбовця означає, що прикордонник-військовослужбовець може бути як суб'єктом військових кримінальних правопорушень (Розділ XIX КК України), так і спеціальним потерпілим в окремих із них. Окрім того, відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про Державну прикордонну службу України», ДПСУ є правоохоронним органом спеціального призначення. Тому виникає питання: чи весь особовий склад ДПСУ (і військовослужбовців, і цивільних осіб – працівників), можна визнавати «працівниками правоохоронного органу», на яких розповсюджується кримінально-правовий захист, передбачений ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України? Подібну ситуацію досліджує Кузнецов В. В. щодо особового складу Управління державної охорони України (УДО України). При цьому науковець зазначає, що до кримінально-правової категорії «працівник правоохоронного органу» слід відносити

---

¹⁴ Закон України «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 року № 661-IV. Ст. 6. URL: <http://surl.li/vabv>.

¹⁵ Половніков В. В. Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони та захисту державного кордону України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. держ. прик. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2022. С. 266.

військовослужбовців УДО України. Однак працівників УДО – лише під час здійснення державної охорони¹⁶.

Звернемо увагу, що п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 червня 1992 року № 8 визначено, що потерпілими у справах про певні злочини можуть бути, окрім військовослужбовців, членів громадських формувань, працівники правоохоронних органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, в тому числі працівники органів охорони державного кордону¹⁷.

Водночас у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»¹⁸ вказано, що захисту, відповідно до цього закону, працівник органу охорони державного кордону може підлягати лише в окремих випадках. Зокрема, якщо він бере безпосередню участь у низці заходів, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 2 даного закону. Так, прикордонники можуть бути задіяні у розгляді справ у судах, кримінальному провадженні та провадженні у справах про адміністративні правопорушення (пп. «б» п. 1 ч. 1 ст. 2); оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності (пп. «в» п. 1 ч. 1 ст. 2); виконанні бойових (спеціальних) операцій, покладених на Сили спеціальних операцій ЗСУ; контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України (пп. «е» п. 1 ч. 1 ст. 2)¹⁹. Слід враховувати, що вищезгаданий закон спрямований на недопущення посягань на життя, здоров'я, житло і майно працівників правоохоронних органів та їх близьких родичів, однак в специфічний спосіб – шляхом встановлення системи особливих заходів державного захисту (особиста охорона, видача зброї тощо (ст. 5). Як зазначає

---

¹⁶ Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона авторитету Управління державної охорони України: до постановки питання. *Вісник кримінального судочинства*, 2019. № 4. С. 83. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2019_KUZNETSOV.pdf.

¹⁷ Постанова Пленуму Верховного суду України від 26 червня 1992 року № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92#Text>.

¹⁸ Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року. Ст. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.

¹⁹ Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.

Трагнюк Р. Р., цей закон має вузьку цільову спрямованість, його положення потрібно тлумачити і застосовувати лише відповідно до його предметної сфери²⁰.

Це підтверджується і Рішенням Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Кузьменка Віталія Борисовича щодо офіційного тлумачення положення ч. 3 ст. 364 КК України (справа щодо застосування кваліфікуючої ознаки «працівник правоохоронного органу» до працівника державної виконавчої служби) від 18 квітня 2012 року № 10-рп/2012²¹, в якому зазначено, що, оскільки в законі про кримінальну відповідальність відсутні посилання на відповідні положення інших законів, це унеможливорює застосування положень інших законодавчих актів, зокрема і Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», для встановлення поняття «працівник правоохоронного органу».

Отже, норми Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» не є універсальними в питаннях захисту працівників правоохоронних органів. Об'єкт захисту визначено цим законом досить вузько – працівник органу охорони державного кордону у разі, якщо він бере безпосередню участь у низці заходів, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 2 даного закону. З огляду на це, «звужене» поняття «працівник правоохоронного органу», яке застосовується в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», не може бути застосоване при дослідженні кримінально-правових аспектів захисту військовослужбовців та працівників ДПСУ від протиправних посягань.

Враховуючи вищевказане, зазначимо, однак, що ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» потребує перегляду, оскільки щодо прикордонників вона не враховує усього

---

²⁰ Трагнюк Р. Р. Деякі проблеми визначення поняття правоохоронних органів за законодавством України. *Zenodo*. 2020. С. 184–188. URL: <https://zenodo.org/record/4433090#.Y8qAZUHP2Uk>.

²¹ Рішення КСУ від 18 квітня 2012 року № 10-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-12#Text>.

змісту оперативно-службової діяльності, виконання службово-бойових завдань Силами безпеки і оборони, необхідності застосування заходів державного захисту щодо працівників інших органів та підрозділів ДПСУ, окрім органів охорони державного кордону. Адже, відповідно до ст. 6 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» органами охорони державного кордону є прикордонні загони, окремі контрольно-пропускні пункти, авіаційні частини. Окрім них до структури ДПСУ входять АДПСУ, регіональні управління, Морська охорона, яка складається із загонів морської охорони та розвідувальний орган АДПСУ.

Таким чином, з позицією Кузнецова В. В. варто погодитись з деякою заувагою. Вважаємо, що правову категорію «працівник правоохоронного органу» слід розглядати в контексті приналежності особи до певного правоохоронного органу. Тому будь-яку особу, яка перебуває у відносинах військової служби або в трудових відносинах з ДПСУ, слід визнавати працівником правоохоронного органу.

Щодо питань кримінально-правового захисту – військовослужбовці та працівники ДПСУ як працівники правоохоронного органу можуть визнаватись спеціальними потерпілими у кримінальних правопорушеннях проти авторитету органів державної влади лише в тому разі, коли вони наділені службовими повноваженнями і посягання здійснюється у зв'язку з виконанням ними своїх службових обов'язків. Залежно від цього визначаються також права працівників ДПСУ²² та можливість використання ними заходів примусу та застосування фізичного впливу. В інших випадках вони є потерпілими від загальнокримінальних правопорушень (наприклад, передбачених ст. 115, 121, 122 КК України та ін.).

Вбачається, що посягання на особовий склад ДПСУ можна класифікувати за низкою критеріїв. Так, залежно від потерпілого доцільно

---

²² Закон України «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 року № 661-IV. Ст. 20. URL: <http://surl.li/vabv>.

виокремити кримінальні правопорушення проти суспільних відносин у сфері належного виконання службових обов'язків, а також життя, здоров'я та власності (базових прав):

- військовослужбовців ДПСУ (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 365, 368, 404, 405, 406, 426-1, ч. 2 ст. 431, ст. 432, 435-1, 438 КК України);

- військовослужбовців ДПСУ та їх близьких родичів (ст. 345, 347, 348, 349, 365 КК України);

- працівників (цивільних осіб) ДПСУ, що перебувають у статусі працівника правоохоронного органу (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 365, 368, 438 КК України);

- працівників (цивільних осіб) ДПСУ, що перебувають у статусі працівника правоохоронного органу та їх близьких родичів (ст. 345, 347, 348, 349, 365, 368, 438 КК України).

Додамо, що дослідники (Беленок В. П., 2021; Боровик А. В., 2022; Осадчий В. І., 2004) порушують проблеми охорони життя та здоров'я не лише близьких родичів, а й інших осіб, з якими працівник правоохоронного органу пов'язаний почуттям симпатії, дружби, спільністю ідей, інтересів²³ – осіб, доля яких для потерпілого має важливе значення²⁴. У зв'язку з цим погоджуємось з пропозиціями науковців визнавати спеціальним потерпілим у кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 345, 347, 348 КК України, окрім працівника правоохоронного органу, його близьку особу. Поняття «близька особа» для кримінального закону не є новим. Воно згадується у ст. 206, 280 КК України, однак роз'яснень щодо його розуміння немає. На нашу думку, доцільно викласти у примітці до ст. 345 поняття «близька особа» як «особа, інтереси якої мають важливе значення для

---

²³ Черней В. В., Вознюк А. А. Проект нового Кримінального кодексу України: окремі пропозиції щодо удосконалення. *Реформування кримінального законодавства крізь призму історичного надбання: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу* (Київ, 18 березня 2021 року). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 7–13.

²⁴ Боровик А. В. Близькі родичі як потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади: актуальні проблеми кримінально-правової характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 461–466. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/110.pdf.

працівника правоохоронного органу» із застосуванням цього поняття у ст. 347 та 348 КК України.

Окрім того, Беленок В. П. пропонує відносити до спеціальних потерпілих також співробітників правоохоронних органів інших держав²⁵. Це особливо актуально з огляду на зобов'язання України здійснювати міжнародне співробітництво з правоохоронними органами інших держав у протидії транснаціональній організованій злочинності²⁶. Але слід враховувати практику спільних заходів не лише з представниками іноземних держав, але і міжнародних організацій²⁷. Зокрема, ДПСУ найбільш активно співпрацює у цій сфері з прикордонними відомствами держав ЄС та агенством Frontex, у якому створено постійний корпус з метою забезпечення належного функціонування Шенгенської зони Європи. Проте для держав ЄС не притаманні структури єдиного типу для виконання правоохоронних функцій. Ними можуть бути працівники як поліцейських структур, так і воєнних формувань. У зв'язку з цим пропонуємо використовувати поняття «посадова особа з підтримання правопорядку», яке вживається в Кодексі поведінки для співробітників правоохоронних органів ООН²⁸. Таким чином, спеціальними потерпілими у ст. 345, 347, 348 КК України пропонуємо визнавати працівників правоохоронних органів та їх близьких осіб, а також посадових осіб з підтримання правопорядку іноземних держав та міжнародних організацій.

З огляду на знаходження України в стані війни з рф, виконання прикордонниками заходів із забезпечення національної безпеки і оборони,

---

²⁵ Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. С. 28. URL: <http://surl.li/erkbo>.

²⁶ Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією Генеральної асамблеї від 15 листопада 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.

²⁷ Мовчан А. В. Основні напрями міжнародного співробітництва правоохоронних органів у сфері протидії організованій злочинності. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 жовтня 2022 року). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 248–253.

²⁸ Code of conduct for law enforcement officials. General Assembly resolution 34/169 / UNN. URL: <http://surl.li/erjor>.

відсічі і стримування збройної агресії РФ, актуальними є питання дотримання прав правоохоронців при потраплянні їх в полон²⁹. З огляду на це підлягає врахуванню і норма, передбачена ст. 438 КК України щодо жорстокого поводження з військовополоненими. При цьому слід враховувати значні особливості щодо кваліфікації даного кримінального правопорушення та необхідність звернення до норм міжнародного гуманітарного права для з'ясування змісту діяння та ознак потерпілих³⁰.

Зазначені спеціальні норми включені до КК України насамперед для охорони відносин, що виникають у зв'язку з виконанням органами державної влади своїх функцій. Ці відносини є об'єктом згадуваних кримінальних правопорушень (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 365, 368, 404, 405, 406, 426-1, ч. 2 ст. 431, ст. 432, ч. 1 ст. 435-1, ст. 438 КК України). При цьому суспільні відносини, що виникають з приводу охорони життя, здоров'я, психічної недоторканості, власності військовослужбовців та працівників ДПСУ, є безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом, що охороняється цими нормами. Додатковим факультативним об'єктом таких правопорушень може бути честь та гідність особового складу ДПС.

Таким чином, залежно від родового об'єкту серед кримінальних правопорушень, пов'язаних з посяганнями на прикордонників, можемо виокремити кримінальні правопорушення:

- проти авторитету органів державної влади (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України);
- у сфері службової діяльності (ст. 365, 368 КК України);
- проти встановленого порядку несення військової служби (ст. 404, 405, 406, 426-1, ч. 2 ст. 431, ст. 432, ч. 1 ст. 435-1 КК України);

---

²⁹ У російських буцегарнях жорстоке поводження з військовополоненими має систематичний характер. *АрміяІнформ*. 3 грудня 2022 року. URL: <http://surl.li/erkaz>.

³⁰ Степанова Ю. П. Кримінальна відповідальність за порушення правил поводження з військовополоненими. *Актуальні проблеми нормативно-правового визначення статусу військовополонених: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.* (Київ, 10 листоп. 2022 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 167–170

- проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (ст. 438 КК України).

Залежно від змісту додаткового об'єкту можемо виокремити кримінальні правопорушення

- проти життя (ч. 1 ст. 345, 348, ч. 3 ст. 365, ч. 5 ст. 404, ч. 3 ст. 406, ч. 3 ст. 426-1, ч. 1 ст. 435-1, ч. 2 ст. 438 КК України);

- проти здоров'я (ст. 345, 348, 349, 365, 404, 405, 406, 426-1, ч. 2, 3 ст. 431, ч. 1 ст. 435-1, ст. 438 КК України);

- проти психічної недоторканості особи (ст. 342, 343, 345, 348, 349, 365, 368, 404, 405, 406, 426-1, ч. 2, 3 ст. 431, ч. 1 ст. 435-1, ст. 438 КК України);

- проти власності (ч. 1 ст. 345, ст. 347, ст. 432, ч. 1 ст. 435-1 КК України);

- проти честі та гідності особи (у ч. 2 ст. 365, ч. 2 ст. 406, ч. 1 ст. 435-1 КК України честь і гідність є додатковим обов'язковим об'єктом, у інших складах кримінальних правопорушень цієї категорії – додатковим факультативним).

Цікавою є думка Сийплові М. В., який досліджував порядок здійснення державної охоронної діяльності, щодо виокремлення посягань, вчинених «ззовні» та «зсередини»³¹. У випадку посягань на прикордонників, в основному, це «зовнішні» посягання, що вчиняються загальними суб'єктами. До них можемо віднести усі вищезгадувані кримінальні правопорушення, окрім військових та службових (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 438 КК України). Вчиненими «зсередини» (прикордонниками) можуть бути службові кримінальні правопорушення, передбачені ст. 365, 368 (суб'єктом є військовослужбовець або працівник ДПСУ) та військові кримінальні правопорушення, передбачені ст. 404, 405, 406, 426-1, ч. 2 ст. 431, ст. 432, 435-1 КК України.

---

³¹ Сийплові М. М. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні: монографія. Харків: Панов, 2019. С. 144-145.

Класифікація кримінальних правопорушень за способом їх вчинення дає змогу виокремити кримінальні правопорушення проти прикордонників, вчинені:

- за допомогою інформаційних дій (погроза застосування протиправних дій (шантаж, звільнення з роботи, погроза самогубством, залишенням без матеріальної допомоги, створення перешкод у службовій діяльності³² – у ст. 343 КК України; погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна – у ч. 1 ст. 345 КК України; погроза вбивством або заподіянням тілесних ушкоджень чи побоїв начальникові – у ч. 1 ст. 405 КК України);

- за допомогою фізичних дій (до прикладу, заподіяння тяжкого тілесного ушкодження – у ч. 3 ст. 345 КК України; знищення або пошкодження майна – у ст. 347 КК України).

У більшості випадків названі кримінальні правопорушення мають матеріальний склад або ж усічений склад – якщо норма передбачає погрозу вчинити посягання (ч. 1 ст. 345 КК) або замах на його вчинення (ст. 348 КК) як форму діяння.

При кваліфікації кримінальних правопорушень проти працівників правоохоронних органів, застосуванні норм, що містяться в Особливій частині, підлягають врахуванню норми Загальної частини КК України, зокрема, щодо засад призначення покарання.

Однак не слід забувати, що Загальна частина містить низку положень, спрямованих на підвищення захисту військовослужбовців та працівників правоохоронних органів. Зокрема, у ч. 2 ст. 22 КК України встановлено мінімальний вік суб'єкта кримінального правопорушення у 14 років – за посягання на життя (ст. 348 КК України), умисне чи середньої тяжкості

---

³² Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Донецьк, 2006. С. 81; Чуб І. М. Проблемні питання кваліфікації втручання у діяльність працівника правоохоронного органу, державної виконавчої служби. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2014. Вип. 27. Т. 3. С. 82.

тілесне ушкодження (ст. 345 КК України), умисне знищення або пошкодження майна (ст. 347 КК України) працівника правоохоронного органу.

Окрім того, вчинення кримінального правопорушення через службову залежність, з перевищенням меж крайньої необхідності, а також виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально-протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане з вчиненням кримінального правопорушення, віднесено законодавцем до обставин, що пом'якшують покарання (ч. 1 ст. 66 КК України). Натомість вчинення кримінальних правопорушень у зв'язку з виконанням потерпілим службового обов'язку, а також щодо особи, яка перебуває в службовій залежності від винного, є обставинами, які обтяжують покарання (ст. 67 КК України).

У разі, якщо суб'єктом одного з кримінальних правопорушень, передбачених ст. 343, 345, 347, 348, 349, 438 КК України, є службова особа юридичної особи (уповноважена особа) або фізична особа, яка діє від імені юридичної особи (відповідно до закону, установчих документів чи договору), і ця фізична особа вчинила кримінальне правопорушення від імені та в інтересах юридичної особи, то до юридичної особи застосовуються заходи кримінально-правового характеру (штраф або ліквідація з або без конфіскації майна) (ст. 96-3, 96-4 КК України).

Встановлено певні особливості і щодо застосування звільнення військовослужбовця від покарання. Так, за наявності підстав для звільнення від покарання за хворобою особи, які засуджені до службового обмеження, арешту або тримання в дисциплінарному батальйоні, в разі визнання їх непридатними до військової служби за станом здоров'я звільняються від покарання (ч. 3 ст. 84 КК України). Якщо військовослужбовець відбув покарання у виді службового обмеження для військовослужбовців або тримання в дисциплінарному батальйоні чи достроково звільнений від цих

покарань, а також у разі відбуття ним покарання на гауптвахті замість арешту, він вважається таким, що не має судимості.

Гарантією правомірності необхідного заподіяння шкоди прикордонником під час виконання службових обов'язків є визначення таких обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, як необхідна оборона (ст. 36 КК України), затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення (ст. 38 КК України), крайня необхідність (ст. 39 КК України), виконання наказу або розпорядження (ст. 41 КК України), виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально-протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 43 КК України), виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України (ст. 43-1 КК України).

Водночас виключення кримінальної протиправності діяння за наявності зазначених обставин повинне бути поєднане з правомірними діями правоохоронця, що значною мірою зумовлено його належною підготовкою, сумлінним ставленням та здатністю до належного виконання службових обов'язків, про що свідчать рішення ЄСПЛ.

Так, у справі «Сасо Горгієв проти Колишньої Югославської Республіки Македонія» говориться про те, що держави повинні забезпечити високий рівень компетентності працівників правоохоронних органів і слідкувати за тим, щоб вони відповідали встановленим критеріям. Зокрема, працівники правоохоронних органів, які можуть носити вогнепальну зброю, повинні не лише пройти необхідну технічну підготовку, а й мають добиратись з особливою ретельністю³³.

Діяльність військовослужбовця чи працівника правоохоронного органу повинна бути належним чином регламентована. Так, ЄСПЛ визнав неналежною правову базу Болгарії, яка дозволяла поліцейським стріляти в

---

³³ Довідник із застосування статті 2 Європейської конвенції з прав людини – Право на життя / Європейський суд з прав людини. Оновлено 31 серпня 2018 року. С. 22. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_UKR.pdf.

усіх дезертирів, які не здавались одразу після усного попередження і попереджувального пострілу (у справі «Натчова та інші проти Болгарії» ЄСПЛ розглядав випадки заподіяння смертельних пострілів у двох ромів-утікачів під час спроби їх арешту військовою поліцією)³⁴.

Окрім того заподіяння шкоди за цих обставин, як виключають кримінальну протиправність діяння, повинно бути «виключно необхідним». ЄСПЛ висловлює думку, що законна мета здійснити законний арешт може виправдати створення небезпеки для життя людей лише у випадку виключної необхідності. Така необхідність не може існувати, якщо відомо, що особа, яку потрібно арештувати, не становить жодної небезпеки для життя чи фізичної недоторканності жодної особи, і її не підозрюють у вчиненні насильницького кримінального правопорушення, навіть якщо це може призвести до неможливості арештувати втікача³⁵. Це особливо актуально щодо діяльності військовослужбовців та працівників ДПСУ щодо протидії кримінальним правопорушенням на державному кордоні. Адже більшість цих кримінальних правопорушень пов'язані із переміщенням через державний кордон України певних предметів (наприклад, предметів контрабанди) чи переправленням осіб (мігрантів, «ухилянтів»), тобто не є насильницькими. Однак, до прикладу, торгівля людьми, пов'язана із переправленням потерпілих через державний кордон, вчиняється здебільшого шляхом психічного насильства або обману, а також становить небезпеку для життя і здоров'я потерпілого в подальшому, після їх передачі «одержувачу» в країні призначення. У зв'язку з цим «виключно необхідне» застосування заходів примусу щодо кримінальних правопорушників при їх затриманні є допустимим.

Висновки. За результатами проведеного дослідження:

---

³⁴ Довідник із застосування статті 2 Європейської конвенції з прав людини – Право на життя / Європейський суд з прав людини. Оновлено 31 серпня 2018 року. С. 22. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_UKR.pdf.

³⁵ Natchova і інші проти Болгарії / Європейський суд з прав людини. 6 липня 2005 року. URL: <http://surl.li/eriuq>.

1. Запропоновано авторське бачення кримінально-правового захисту військовослужбовців та працівників ДПСУ, яке ґрунтується на розумінні цього поняття як нормативно закріпленого зобов'язання держави захистити права військовослужбовців та працівників ДПСУ від кримінально-протиправних посягань.

2. Визначено, що на військовослужбовців та працівників (цивільних осіб) ДПСУ, яких віднесено до кримінально-правової категорії «працівник правоохоронного органу», поширюється підвищений кримінально-правовий захист від кримінально-протиправних посягань шляхом визнання їх спеціальними потерпілими в низці кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, встановленого порядку несення військової служби та проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, вчинених у зв'язку з їх службовою діяльністю.

3. Виокремлено групи кримінальних правопорушень, пов'язаних з посяганнями проти особового складу ДПСУ залежно від таких критеріїв: 1) потерпілого; 2) родового об'єкту; 3) додаткового безпосереднього об'єкту; 4) залежно від приналежності суб'єкта посягання до особового складу ДПСУ; 5) за способом вчинення кримінальних правопорушень; 6) за особливостями конструкції складу кримінального правопорушення.

4. На підставі рішень ЄСПЛ аргументовано не лише зобов'язання держави встановити та забезпечити кримінально-правовий захист військовослужбовців та працівників ДПСУ, а й дотримуватись стандартів безпеки – забезпечити належну правову регламентацію їх службової діяльності та високий рівень підготовки правоохоронців.

Вбачається, що системне формування кримінально-правового захисту особового складу ДПСУ невід'ємно пов'язане з процесами удосконалення правового регулювання правоохоронної діяльності в цілому та реформуванням діяльності ДПСУ у відповідності до стандартів ЄС, зокрема.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 року № 661-IV. URL: <http://surl.li/vabv> (дата звернення: 30.04.2023).
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року / Статистика / Діяльність / Офіс генерального прокурора: веб-сайт. URL: <http://surl.li/bnzkm> (дата звернення: 30.04.2023).
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року / Статистика / Діяльність / Офіс генерального прокурора: веб-сайт. URL: <http://surl.li/bnzkm> (дата звернення: 30.04.2023).
4. Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. 353 с. URL: <http://surl.li/erkbo> (дата звернення: 30.04.2023).
5. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо додержання прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України за період 24 лютого – 31 жовтня 2022 року / Щорічні та спеціальні доповіді / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: веб-сайт. URL: <http://surl.li/ejyer> (дата звернення: 30.04.2023).
6. Заява: ООН повідомляє про поширені випадки насильства та катувань військовополонених упродовж більш ніж восьми місяців російського збройного нападу на України та загострення бойових дій / ООН Україна: веб-сайт. URL: <http://surl.li/erkbk> (дата звернення: 30.04.2023).
7. Ямельська Х. Ю. Злочини катування під час збройного конфлікту росії проти України: міжнародний гуманітарний аспект / Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <http://surl.li/erkbe> (дата звернення: 30.04.2023).
8. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона авторитету Управління державної охорони України: до постановки питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 79–88. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2019_KUZNETSOV.pdf (дата звернення: 30.04.2023).
9. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності. Київ: Атіка, 2004. 336 с.
10. Сийпловіч М. М. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні: монографія. Харків: Панов, 2019. 614 с.
11. Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Донецьк, 2006. 186 с.
12. Бандурка І. О. Кримінально-правовий захист дитинства в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 33 с.

13. Кримінально-правовий захист професійної діяльності журналістів. Варіативна частина посібника для суддів. 126 с. URL: <https://rm.coe.int/manual-interagency-journalists-11-10-prnt/1680a42032> (дата звернення: 30.04.2023).

14. Половніков В. В. Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони та захисту державного кордону України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. держ. прик. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2022. 562 с.

15. Постанова Пленуму Верховного суду України від 26 червня 1992 року № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92#Text> (дата звернення: 30.04.2023).

16. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (дата звернення: 30.04.2023).

17. Трагнюк Р. Р. Деякі проблеми визначення поняття правоохоронних органів за законодавством України. *Zenodo*. 2020. С. 184–188. URL: <https://zenodo.org/record/4433090#.Y8qAZUHP2Uk> (дата звернення: 30.04.2023).

18. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Кузьменка Віталія Борисовича щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 364 Кримінального кодексу України (справа щодо застосування кваліфікуючої ознаки «працівник правоохоронного органу» до працівника державної виконавчої служби) від 18 квітня 2012 року. № 10-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-12#Text> (дата звернення: 30.04.2023).

19. Черней В. В., Вознюк А. А. Проект нового Кримінального кодексу України: окремі пропозиції щодо удосконалення. *Реформування кримінального законодавства крізь призму історичного надбання: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу* (м. Київ, 18 берез. 2021 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 7–13.

20. Боровик А. В. Близькі родичі як потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади: актуальні проблеми кримінально-правової характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 461–466. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/110.pdf (дата звернення: 30.04.2023).

21. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією Генеральної асамблеї від 15 листопада 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 30.04.2023).

22. Мовчан А. В. Основні напрями міжнародного співробітництва правоохоронних органів у сфері протидії організованій злочинності. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Львів, 21 жовт. 2022 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 248–253.

23. Code of conduct for law enforcement officials. General Assembly resolution 34/169 / UNN. URL: <http://surl.li/erjor> (дата звернення: 30.04.2023).

24. У російських буцегарнях жорстоке поводження з військовополоненими має систематичний характер. *АрміяІнформ*. 3 грудня 2022 року. URL: <http://surl.li/erkaz> (дата звернення: 30.04.2023).

25. Степанова Ю. П. Кримінальна відповідальність за порушення правил поводження з військовополоненими. *Актуальні проблеми нормативно-правового визначення статусу військовополонених*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 10 листоп. 2022 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 167–170.

26. Чуб І. М. Проблемні питання кваліфікації втручання у діяльність працівника правоохоронного органу, державної виконавчої служби. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2014. Випуск 27. Том 3. С. 81–84.

27. Довідник із застосування статті 2 Європейської конвенції з прав людини – Право на життя / Європейський суд з прав людини. Оновлено 31 серпня 2018. 50 с. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_UKR.pdf (дата звернення: 02.05.2023).

28. Natchova і інші проти Болгарії / Європейський суд з прав людини. 6 липня 2005 року. URL: <http://surl.li/eriuq> (дата звернення: 02.05.2023).

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy» [About the State Border Service of Ukraine] vid 3 kvitnia 2003 roku № 661-IV. URL: <http://surl.li/vabv> [in Ukrainian].

2. Yedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen-hruden 2022 roku [Single report on criminal offenses for January-December 2022] / Statystyka / Diialnist / Ofis heneralnoho prokurora: veb-sait. URL: <http://surl.li/bnzkm> [in Ukrainian].

3. Yedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen-hruden 2021 roku [Single report on criminal offenses for January-December 2021] / Statystyka / Diialnist / Ofis heneralnoho prokurora: veb-sait. URL: <http://surl.li/bnzkm> [in Ukrainian].

4. Belenok, V.P. (2021). Kryminalno-pravova ta kryminolohichna kharakterystyka pohrozy abo nasylstva shchodo pratsivnyka pravookhoronnoho orhanu [Criminal law and criminological characteristics of threat or violence

against a law enforcement officer]. *PhD Thesis*. Kyiv. URL: <http://surl.li/erkbo> [in Ukrainian].

5. Spetsialna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny shchodo doderzhannia prav osib, yaki postrazhdaly vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy za period 24 liutoho – 31 zhovtnia 2022 roku [Special report of the Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine regarding the observance of the rights of persons who suffered as a result of the armed aggression of the russian federation against Ukraine for the period from February 24 to October 31, 2022] / Shchorichni ta spetsialni dopovidi / Upovnovazhenyi Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny: veb-sait. URL: <http://surl.li/ejyer> [in Ukrainian].

6. Zaiava: OON povidomliaie pro poshyreni vypadky nasylstva ta katuvan viiskovopolonenykh uprodovzh bilsh nizh vosmy misiatsiv rosiiskoho zbroinoho napadu na Ukrainy ta zahostrennia boiovykh dii [Statement: UN reports widespread cases of violence and torture of prisoners of war during more than eight months of russian armed attack on Ukraine and escalation of hostilities] / OON Ukraina: veb-sait. URL: <http://surl.li/erkbk> [in Ukrainian].

7. Yamelska, Kh.Yu. Zlochyny katuvannia pid chas zbroinoho konfliktu rosii proty Ukrainy: mizhnarodnyi humanitarnyi aspekt [Crimes of torture during the armed conflict between russia and Ukraine: an international humanitarian aspect] / Ukrainska Helsinska spilka z prav liudyny. URL: <http://surl.li/erkbe> [in Ukrainian].

8. Kuznetsov, V.V. (2019). Kryminalno-pravova okhorona avtorytetu Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy: do postanovky pytannia [Criminal and legal protection of the Authority of Department of State guard of Ukraine: to the question]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*, 4, 79–88. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2019_KUZNETSOV.pdf [in Ukrainian].

9. Osadchyi, V.I. (2004). Kryminalno-pravovyi zakhyst pravookhoronnoi diialnosti [Criminal legal protection of law enforcement activities]. Kyiv: Atika [in Ukrainian].

10. Syiploki, M.M. (2019). Kryminalno-pravovyi zakhyst okhoronnoi diialnosti v Ukraini [Criminal legal protection of security activities in Ukraine]. Kharkiv: Panov [in Ukrainian].

11. Zaliialova, I.M. (2006). Kryminalna vidpovidalnist za vtruchannia v diialnist pratsivnyka pravookhoronnoho orhanu [Criminal liability for interfering with the activities of a law enforcement officer]. *PhD Thesis*. Donetsk [in Ukrainian].

12. Bandurka, I.O. (2016). Kryminalno-pravovyi zakhyst dytynstva v Ukraini [Criminal legal protection of childhood in Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

13. Kryminalno-pravovyi zakhyst profesiinoi diialnosti zhurnalistiv [Criminal legal protection of professional activities of journalists]. Variatyvna

chastyna posibnyka dlia suddiv. 126 s. URL: <https://rm.coe.int/manual-interagency-journalists-11-10-prnt/1680a42032> [in Ukrainian].

14. Polovnikov, V.V. (2022). Administratyvno-pravovi zasady upravlinnia u sferi okhorony ta zakhystu derzhavnoho kordonu Ukrainy [Administrative and legal principles of management in the sphere of the state border of Ukraine protection and defence]: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.07 / Nats. akad. derzh. pryk. sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho. Khmelnytskyi. 562 s. [in Ukrainian].

15. Postanova Plenumu Verkhovnoho sudu Ukrainy vid 26 chervnia 1992 roku № 8 «Pro zastosuvannya sudamy zakonodavstva, shcho peredbachaie vidpovidalnist za posiahannia na zhyttia, zdorovia, hidnist ta vlasnist suddiv i pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv» [On the application by courts of the legislation that provides for liability for encroachment on the life, health, dignity and property of judges and law enforcement officers]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92#Text> [in Ukrainian].

16. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnyi zakhyst pratsivnykiv sudu i pravookhoronnykh orhaniv» [On state protection of court employees and law enforcement agencies] vid 23 hrudnia 1993 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> [in Ukrainian].

17. Trahniuk, R.R. (2020). Deiaki problemy vyznachennia poniattia pravookhoronnykh orhaniv za zakonodavstvom Ukrainy [Some problems of defining the concept of law enforcement agencies under the legislation of Ukraine]. *Zenodo*. S. 184–188. URL: <https://zenodo.org/record/4433090#.Y8qAZUHP2Uk> [in Ukrainian].

18. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam hromadianyna Kuzmenka Vitaliia Borysovycha shchodo ofitsiinoho tлумachennia polozhennia chastyny tretoi statti 364 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional appeal of the citizen Kuzmenko Vitaly Borisovich regarding the official interpretation of the provisions of the third part of Article 364 of the Criminal Code of Ukraine] (sprava shchodo zastosuvannya kvalifikuiuchoi oznaky «pratsivnyk pravookhoronnoho orhanu» do pratsivnyka derzhavnoi vykonavchoi sluzhby) vid 18 kvitnia 2012 roku. № 10-rp/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-12#Text> [in Ukrainian].

19. Chernei, V.V., Vozniuk, A.A. (2021) Proiekt novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: okremi propozytsii shchodo udoskonalennia [The draft of the new Criminal Code of Ukraine: individual proposals for improvement]. *Reformuvannia kryminalnoho zakonodavstva kriz pryzmu istorychnoho nadbannia: materialy mizhvidom. nauk.-prakt. kruhloho stolu* (Kyiv, 18 berez. 2021 r.). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav, 7–13 [in Ukrainian].

20. Borovyk, A.V. (2022). Blyzki rodychi yak poterpili vid kryminalnykh pravoporushen proty predstavnykiv vlady: aktualni problemy kryminalno-pravovoi kharakterystyky [Close relatives as victims of criminal offenses against

representatives of the authorities: current problems of criminal-legal characterization]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 5, 461–466. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/110.pdf [in Ukrainian].

21. Konventsiiia OON proty transnatsionalnoi orhanizovanoi zlochynnosti [UN Convention against Transnational Organized Crime], pryiniata rezoliutsiieiu Heneralnoi asamblei vid 15 lystopada 2000 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (data zvernennia: 30.04.2023) [in Ukrainian].

22. Movchan, A.V. (2022) Osnovni napriamy mizhnarodnoho spivrobotnytstva pravookhoronnykh orhaniv u sferi protydii orhanizovanii zlochynnosti [The main directions of international cooperation of law enforcement agencies in the field of combating organized crime]. *Teoriia ta praktyka protydii zlochynnosti u suchasnykh umovakh: materialy Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf.* (Lviv, 21 zhovt. 2022 r.). Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 248–253 [in Ukrainian].

23. Code of conduct for law enforcement officials. General Assembly resolution 34/169 / UNN. URL: <http://surl.li/erjor>.

24. U rosiiskykh butsehariakh zhorstoke povodzhennia z viiskovopoloneny my maie systematychnyi kharakter [The brutal treatment of prisoners of war in russian prisons is systematic]. *ArmiiaInform*. 3 hrudnia 2022 roku. URL: <http://surl.li/erkaz> [in Ukrainian].

25. Stepanova, Yu.P. (2022). Kryminalna vidpovidalnist za porushennia pravyl povodzhennia z viiskovopoloneny my [Criminal liability for violation of the rules of treatment of prisoners of war]. *Aktualni problemy normatyvno-pravovoho vyznachennia statusu viiskovopolonenykh: materialy mizhvidom. nauk.-prakt. konf.* (Kyiv, 10 lystop. 2022 r.). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav, 167–170 [in Ukrainian].

26. Chub, I.M. (2014). Problemni pytannia kvalifikatsii vtruchannia u diialnist pratsivnyka pravookhoronnoho orhanu, derzhavnoi vykonavchoi sluzhby [Problematic questions of the qualification of intervention in the activities of an employee of a law enforcement agency, state executive service]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii Pravo*, issue 27, Vol. 3, 81–84 [in Ukrainian].

27. Dovidnyk iz zastosuvannia statti 2 Yevropeiskoi konventsii z prav liudyny – Pravo na zhyttia [Handbook on the application of Article 2 of the European Convention on Human Rights - Right to life] / Yevropeyskyi sud z prav liudyny. Onovleno 31 serpnia 2018. 50 s. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_UKR.pdf [in Ukrainian].

28. Natchova i inshi proty Bolharii [Natchova and others v. Bulgaria] / Yevropeyskyi sud z prav liudyny. 6 lypnia 2005 roku. URL: <http://surl.li/eriuq> [in Ukrainian].

Stepanova Y. P. Criminal and legal protection of servicemen and employees of the State Border Guard Service of Ukraine against illegal offenses committed in the line of their service activities

The legal grounds for the criminal and legal protection of servicemen and employees of the State Border Guard Service of Ukraine against illegal offences committed in the line of their service duties and the peculiarities of law enforcement activities in this area have been examined in the article. An analysis of the legislation norms on criminal responsibility, national judicial practice and decisions of the European Court of Human Rights regarding the protection of the border guards from illegal offences committed in the line of their official activities has been carried out. Much attention is drawn to the peculiarities of the legal status of servicemen and employees' personnel of the State Border Guard Service of Ukraine, who at the same time should be recognized as employees of a law enforcement agency, that should be taken into account when qualifying criminal offenses related to illegal infringements against them. The concept of criminal legal protection of servicemen and employees of the State Border Guard Service of Ukraine has been formed. It has been determined that military personnel and employees of the State Border Guard Service of Ukraine are special victims of a number of criminal offenses committed in the line of their service activities against the authority of state power bodies, the established military service order, peace, human security and the international legal order. A classification of criminal offenses related to infringements against servicemen and employees of the State Border Guard Service of Ukraine has been carried out on the basis of a number of criteria. The norms of the General Part of the Criminal Code of Ukraine aimed at increasing the protection of servicemen and employees of law enforcement agencies have been determined. The obligation of the state to ensure proper legal regulation of service activities and a high level of officers' law enforcement training has been argued.

Key words: *criminal and legal protection, criminal responsibility, criminal offense, victim, State Border Guard Service of Ukraine.*